

Ons kenmerk
BS.2400005

Contactpersoon
M. P. van Leeuwen

Plaats/Datum
Den Haag, 29 januari 2024

Bijlage
Advies Onderwijs als
Investering

Doorkiesnummer
070-310 00 00

Onderwerp
Onderwijs in een nieuw Regeerakkoord

Aan de informateur
De heer dr. R.H.A. Plasterk
p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Mijnheer de Informateur,

Onderwijs is een essentiële publieke voorziening, van grote waarde voor individu en samenleving. Het geeft kinderen en jongeren de benodigde bagage om de toekomst aan te kunnen en de samenleving vorm te geven. Onderwijs is ook van groot politiek belang. Inzetten op scholing en vorming van kinderen, jongeren en volwassenen helpt de beleidsambities van een nieuw kabinet waar te maken, op welk terrein dan ook.

In deze brief schetst de Onderwijsraad wat nodig is voor het onderwijs en welke grote vraagstukken er spelen. De raad adviseert het nieuwe kabinet te zorgen voor een lange-termijnaanpak voor het onderwijs en niet te bezuinigen op onderwijs.

Er moeten stevige keuzes worden gemaakt, die zijn gebaseerd op een goede onderbouwing. De raad geeft hiervoor een aantal overwegingen mee in bijgaand advies. Onderwijs is een investering, met maatschappijbrede opbrengsten die zich een leven lang uitbetalen. De raad adviseert dit perspectief van onderwijs als investering te hanteren in de besluitvorming over onderwijsuitgaven binnen de Rijksbegroting.

Zorg voor samenhangende lange-termijnambities over kabinetten heen

Het onderwijs is te belangrijk om met elk nieuw kabinet de focus in het onderwijsbeleid te verleggen of een nieuwe koers te kiezen. Het onderwijs is evenmin gebaat bij een coalitieakkoord waarin allerlei losse voornemens en afspraken voor het onderwijs zijn opgenomen, die binnen vier jaar moeten worden gerealiseerd. Wisselend beleid, een gefragmenteerde aanpak en de korte tijdspanne van de politiek verstoren het duurzame werk van al die onderwijsprofessionals die goed onderwijs willen bieden aan hun leerlingen en studenten. Goed onderwijsbeleid stopt niet bij de val van een kabinet of bij een wisseling van de wacht. Het is van lange bestuurlijke adem, over kabinetten heen. De Onderwijsraad adviseert een nieuw kabinet te komen tot gerichte en samenhangende ambities voor het onderwijs op de lange termijn. Met oog voor het effect van beleid en maatregelen in aanpalende domeinen (arbeidsmarkt, jeugdhulp) op het onderwijs en vice versa. Met voldoende capaciteit in menskracht, middelen en kennis om beleid en maatregelen daadwerkelijk te kunnen invoeren. Rekening houdend ook met een implementatietermijn die past bij het onderwijs, namelijk zo'n tien jaar.

Focus en lange-termijnambities die kabinetperiodes overstijgen zijn ook hard nodig om een doorbraak te forceren in de oplossing van de grote vraagstukken in het onderwijs. Het Nederlandse onderwijs kampt al tijden met een aantal hardnekkige problemen die de onderwijskwaliteit, kansengelijkheid en onderwijs als publieke voorziening onder druk zetten. De drie meest prangende en urgente problemen zijn de aanhoudende en ongelijk verdeelde lerarentekorten, de dalende onderwijsprestaties in taal en rekenen/wiskunde en de kansengelijkheid en sociale segregatie in het onderwijs.

Lerarentekorten

Sturen op de instroom en het behoud van nieuwe leraren verdient absolute prioriteit. De lerarentekorten houden aan en zullen na 2030 zelfs toenemen. Zolang er sprake is van substantiële tekorten, zal het onderwijs moeten omgaan met deze situatie. Dit vraagt scherpe keuzes, zowel in landelijk beleid als bij schoolbesturen en scholen.

Dalende beheersingsniveaus taal en rekenen/wiskunde

Het is onaanvaardbaar dat jongeren het onderwijs verlaten zonder dat zij goed kunnen lezen, rekenen, schrijven, zich uitdrukken of begrip hebben van getallen en verhoudingen. Het is daarom noodzakelijk te sturen op duurzame verbetering van het taal- en rekenen/wiskundeonderwijs, van primair tot en met hoger onderwijs.

Kansengelijkheid en sociale segregatie

Ons onderwijsstelsel draagt bij aan kansengelijkheid: of leerlingen en studenten goed onderwijs kunnen volgen dat bij hen past, hangt mede af van het onderwijs dat hun ouders hebben genoten en van hun portemonnee. Ook is het onderwijs sociaal gesegregeerd. Kinderen en jongeren met verschillende achtergronden ontmoeten elkaar steeds minder op school of opleiding. Om deze problemen het hoofd te bieden, zijn ook maatregelen nodig die ingrijpen op stelselniveau.

Bezuinig niet op onderwijs

De Onderwijsraad wijst bezuinigingen op onderwijs ten sterkste af en adviseert erin te blijven investeren. Want dit loont voor iedereen, in alle domeinen van onze samenleving. De financiële keuzes van een nieuw kabinet zijn bepalend voor de mate waarin het onderwijs zijn fundamentele rol binnen de samenleving kan vervullen. Elke ambitie voor kwalitatief goed en toegankelijk onderwijs staat of valt met toereikende structurele financiering. Daar ontbreekt het nu al aan.

Bezuinigen op onderwijs ondergraaft ook andere beleidsambities van een nieuw kabinet, waarvoor onderwijs een belangrijke bouwsteen of voorwaarde is. En het leidt tot verdere privatisering van onderwijs, waardoor goed onderwijs alleen nog bereikbaar is voor degenen die het kunnen betalen.

De Onderwijsraad adviseert te blijven investeren in onderwijs en daarbij te sturen vanuit het principe van subsidiariteit en publieke belangen. En hierbij goed het grondwettelijke evenwicht te bewaren tussen stelselverantwoordelijkheid van de overheid en autonomie van onderwijsinstellingen. Dit betekent dat de overheid onderwijsinstellingen de ruimte geeft wanneer het gaat om de inhoud en vormgeving van het onderwijs en tegelijkertijd inhoudelijke verantwoording van de instellingen verlangt over realisatie van beleidsdoelen en de teugels aantrekt wanneer publieke belangen worden veronachtzaamd. De raad benadrukt dat scherp moet worden bewaakt dat de publieke middelen voor het onderwijs efficiënt en effectief kunnen worden besteed. Dit vraagt om structureel bekostigen op basis van wat nodig is voor goed onderwijs, incidentele (tijdelijke) financiering en doelsubsidies zo veel mogelijk vermijden en helderdere, inhoudsrijkere verantwoording door school- en instellingsbesturen over de besteding van de middelen.

Onderwijs staat niet op zichzelf, maar vormt een steunbeer voor de samenleving. Om dat te kunnen waarmaken, is aanhoudende zorg van de regering voor het onderwijs een absolute noodzaak. Consistent langetermijnbeleid en structurele en toereikende bekostiging zijn onontbeerlijk voor de aanpak van de hardnekkige problemen in het onderwijs en voor verbetering en het op peil houden van de kwaliteit en de toegankelijkheid van het onderwijs.

Met beleefde groet,

prof. dr. E.H. Hooge
voorzitter

drs. M. van Leeuwen
secretaris-directeur